

**Liudmyła
Kryvachuk**
orcid.org/
0000-0002-3083-4781

Bezpieczeństwo i ochrona praw dzieci: wymiar międzynarodowy i doświadczenie Ukrainy pod względem zagrożeń społecznych

Wstęp

Problem bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci, priorytet ich interesów we współczesnym społeczeństwie ukraińskim w sytuacji rosnących zagrożeń społecznych nabierają na Ukrainie ogromnego znaczenia. Bezpieczeństwo dzieci jest ważnym warunkiem istnienia i rozwoju społeczeństwa. Przyszłość dzieci, która determinuje przyszłość społeczeństwa, musi zostać ustanowiona przez stworzenie sprzyjających i bezpiecznych warunków do życia i rozwoju. Dzieciństwo jest częścią społeczeństwa w tym sensie, że dzieci uczestniczą w różnych działaniach, a także stanowią część społecznej struktury społeczeństwa, pod wieloma względami współdziałają z innymi członkami społeczeństwa¹. Jak zauważa James Garbarino, „(...) w epoce nowoczesności być dzieckiem oznacza ochronę przed wpływami ekonomicznymi, politycznymi i seksualnymi”². Dlatego jednym z głównych zadań państwa jest określenie skutecznych mechanizmów państwowych, które pozwolą stworzyć bezpieczne środowisko dla dzieci.

Konwencja o Prawach Dziecka (1989) wskazuje, że szczególną rolę w realizacji ochrony praw dziecka ma rodzina „jako podstawowa komórka społeczeństwa oraz naturalne środowisko rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, powinna być otoczona niezbędną ochroną oraz wsparciem, aby mogła w pełnym zakresie wypełniać swoje obowiązki w społeczeństwie (...), dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zro-

¹ S. Frith, *The Sociology of Youth*, London 1984.

² J. Garbarino, *Can American Families Afford the Luxury of Children*, „Child Welfare” 1989, Vol. 65, No 2, s. 120.

zumienia”³. Uważamy, że oprócz zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci w ogóle w społeczeństwie ważne jest zapewnienie bezpieczeństwa dziecka w rodzinie, ponieważ w rodzinie odbywa się pierwotna socjalizacja dziecka i to w rodzinie w nowoczesnym społeczeństwie dziecko jest najbardziej zagrożone.

Ważne jest również, aby zwracać uwagę na specyfikę ochrony dzieciństwa. Ze względu na ograniczenia fizjologiczne i psychologiczne dzieci nie są w stanie samodzielnie określić swoich potrzeb, zainteresowań, motywów i zachęt. Dzieci nie mogą świadomie zabezpieczyć się w przypadku zagrożenia, nie są w stanie jednoznacznie zidentyfikować zagrożenia. Mówi o tym Deklaracja Praw Dziecka (1959): „(...) dziecko, z powodu niedojrzałości fizycznej i umysłowej wymaga szczególnej opieki i troski, a także odpowiedniej opieki prawnej, zarówno przed urodzeniem, jak i po urodzeniu”⁴. Stąd wynika specyfika ochrony dzieciństwa, polegająca na tym, że ma na celu stworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju fizycznego, intelektualnego i duchowego, pomyślnej socjalizacji i ochrony praw dzieci jako szczególnej grupy społeczno-demograficznej w ogóle, jak i konkretnego dziecka, które jest wyjątkowe i unikalne. Należy zauważyć, że różnice między dzieckiem a dorosłym wymagają opracowania specjalnych mechanizmów zapewniających bezpieczeństwo i ochronę praw dziecka, biorąc pod uwagę specyfikę ochrony dzieciństwa.

Od roku 2014 konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy oraz okupacja terytorium AR Krymu stanowiły potężne wyzwanie dla bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci na Ukrainie, a także dla całego społeczeństwa ukraińskiego. Tysiące osób z tych terenów zaczęły przenosić się do innych regionów Ukrainy. Społeczeństwo stanęło w obliczu nowych wyzwań, nowych zagrożeń społecznych i gospodarczych, które miały najbardziej niszczycielski i niebezpieczny wpływ na dzieci. Sytuacja ta wymagała szybkiego i zgodnego działania władz państwowych i samorządu terytorialnego, opracowania całego szeregu nowych mechanizmów państwowych w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na Ustawę Ukrainy „W sprawie zmian do niektórych ustaw Ukrainy dotyczących zwiększenia gwarancji bezpieczeństwa dzieci” z dnia 7 listopada 2017 r. Nr 2469-VIII⁵, zgodnie z którą „ochrona dzieciństwa” jest zdefiniowana jako „strategiczny priorytet krajowy, który ma ważne znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy i skuteczności polityki wewnętrznej państwa”. Właściwie te zmiany w ustawodawstwie krajowym dotyczyły zwiększenia bezpieczeństwa dzieci we współczesnym społeczeństwie. W takich warunkach funkcjonowania społeczeństwa ważny i aktualny jest

³ Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r., przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, <https://www.unicef.pl/O-nas/Prawa-dziecka/Akty-prawne> [dostęp: 7.06.2019].

⁴ Deklaracja Praw Dziecka z dnia 20 listopada 1959 r., uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, <https://www.unicef.pl/O-nas/Prawa-dziecka/Akty-prawne> [dostęp: 7.06.2019].

⁵ Закон України від 7 листопада 2017 року № 2469-VIII Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій безпеки дітей, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-19> [dostęp: 7.06.2019].

problem związany z rozwojem i świadczeniem skutecznych usług społecznych w zakresie pracy socjalnej z różnymi kategoriami klientów w trudnych sytuacjach życiowych, w tym z dziećmi.

Głównym celem artykułu jest próba określenia zasad organizacyjno-prawnych polityki społecznej na Ukrainie w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci w warunkach wysokiego ryzyka społecznego w sytuacji konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy. W tym kontekście ważne jest badanie genezy instytutu ochrony praw dzieci, biorąc pod uwagę międzynarodowe doświadczenie oraz doświadczenie Ukrainy.

Geneza instytutu ochrony praw dzieci: wymiar międzynarodowy i doświadczenie Ukrainy

Idea ochrony praw dzieci ewoluowała przez wiele stuleci i proces ten nasilił się dopiero w wieku XIX wraz z rozwojem koncepcji ochrony praw dzieci. Prawa dzieci zostały uznane na poziomie międzynarodowym dzięki Eglantynie Jebb – Brytyjki znanej z utworzenia pierwszej organizacji z ochrony praw dzieci. W 1920 r., po przybyciu do Genewy, stworzyła Międzynarodową Fundację „Uratuj dzieci”, która następnie została zreorganizowana w Międzynarodową Fundację Ochrony Dzieci⁶.

Pierwszym międzynarodowym dokumentem, który poruszał kwestię ochrony praw dzieci, była Deklaracja praw dziecka, przyjęta przez Ligę Narodów w roku 1924. Jej projekt został przygotowany przez Międzynarodową Fundację Ochrony Dzieci. Deklaracja zawiera pięć głównych przepisów, a w szczególności „(...) mężczyźni i kobiety wszystkich narodowości uznają, że ludzkość powinna dać dziecku wszystko, co posiada najlepszego i stwierdzają, że ciąży na nich, bez względu na rasę, narodowość i wyznanie, następujące obowiązki:

- 1) dziecku powinno się dać możliwość normalnego rozwoju fizycznego i duchowego;
- 2) dziecko głodne powinno być nakarmione, dziecko chore powinno być pielęgnowane, dziecko wykolejone wrócone na właściwą drogę, sierota i dziecko opuszczone – wzięte w opiekę i wspomagane;
- 3) dziecko powinno przed innymi otrzymać pomoc w czasie klęski;
- 4) dziecko powinno być przygotowane do zarobkowania na życie i zabezpieczone przed wszelkim wyzyskiem;
- 5) dziecko winno być wychowane w wierze, że jego najlepsze cechy powinny być oddane na usługi współbraci⁷.

Należy zauważyć, że Deklaracja praw dziecka była ważnym i progresywnym dokumentem w dziedzinie ochrony praw dzieci. Po jej przyjęciu instytut praw dzieci stał się częścią ogólnego systemu prawa międzynarodowego, a Deklaracja

⁶ *Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації*, red. O. Безпалько, I. Зверева, З. Кияниця, О. Кузьмінський та ін., Київ 2007, s. 36.

⁷ Deklaracja Genewska z 26 września 1924 r., przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów, <https://www.unicef.pl/O-nas/Prawa-dziecka/Akty-prawne> [dostęp: 7.06.2019].

stała się podstawą przyszłych prawnych inicjatyw międzynarodowych w dziedzinie ochrony praw dzieci.

Wraz z utworzeniem Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) na świecie zwrócono szczególną uwagę na ochronę praw dzieci. W roku 1943 powstała Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Rehabilitacji (ang. *United Nations Relief and Rehabilitation Administration* – UNRRA). Następnie w 1946 r. z inicjatywy Polaka Ludwika Rajchmana ONZ utworzyło Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (ang. *United Nations International Children's Emergency Fund* – UNICEF). Statutowym celem UNICEF-u była pomoc dzieciom, które ucierpiały podczas II wojny światowej. Jednak w roku 1953 Fundusz rozszerzył zakres zadań w dziedzinie ochrony praw dzieci, został stałą agendą ONZ i rozszerzył swoją działalność na wszystkie kontynenty, niosąc pomoc wszędzie tam, gdzie bieda, konflikty zbrojne i klęski żywiołowe odbierają najmłodszym dzieciństwo. Fundusz podejmuje starania, aby prawa dziecka stanowiły kanon zasad etycznych oraz standardów międzynarodowych w postępowaniu wobec dzieci.

Strategicznym dokumentem dotyczącym ochrony praw dzieci była Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w roku 1948. Najpierw udokumentowano podstawy ochrony praw dzieci, w szczególności w art. 25 jest wskazane, że dzieciństwo „daje prawo do szczególnej troski i pomocy”⁸. Deklaracja Praw Człowieka (1948) została rozwinięta w Paktach Praw Człowieka (1966), które gwarantowały równe prawa wszystkim dzieciom i zaspokajały ich potrzeby społeczne.

W roku 1959 Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Deklarację Praw Dziecka (1959) – dokument, w którym określono 10 podstawowych zasad dotyczących tego, że dziecko „(...) bez względu na różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek inne różnice” korzysta ze wszystkich praw określonych w dokumencie. Zasady sformułowane w Deklaracji Praw Dziecka mają na celu stworzenie najlepszych warunków dla szczęśliwego dzieciństwa i zabezpieczenia praw dzieci we wszystkich sferach ich życia. Szczególnie zasada druga stanowi o tym, że „dziecko korzysta ze szczególnej ochrony, a ustawodawstwo i inne środki tworzą mu wszelkie możliwości i ułatwienia dla zdrowego i normalnego rozwoju fizycznego, umysłowego, moralnego, duchowego i społecznego, w warunkach wolności i godności. Wydawane w tym celu ustawy powinny mieć na względzie przede wszystkim dobro dziecka”⁹.

Dziesięć zasad Deklaracji Praw Dziecka (1959) stanowi pierwszą próbę określenia wszystkich praw dzieci i promowania ich przestrzegania na poziomie międzynarodowym. Deklaracja Praw Dziecka oraz skuteczne działania UNICEF-u stwo-

⁸ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta i proklamowana rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r., https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf [dostęp: 7.06.2019].

⁹ Deklaracja Praw...

rzyły podstawę międzynarodowego mechanizmu ochrony praw dzieci na świecie. Jednakże zauważamy, że Deklaracja Praw Dziecka w dużej mierze zawiera uregulowania o charakterze ogólnym. Dokument określa, jakie prawa dziecko powinno mieć od urodzenia, ale nie jest jasne, jakie mechanizmy należy zastosować w celu wdrożenia tych zasad.

Cały zestaw międzynarodowych standardów prawnych w zakresie ochrony praw dzieci obejmuje międzynarodowy dokument w dziedzinie ochrony praw dzieci, który został ratyfikowany przez praktycznie wszystkie kraje świata – Konwencja o Prawach Dziecka¹⁰, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1989 r. Jest to kompleksowa umowa, która zobowiązuje państwa-strony ją ratyfikujące do podjęcia działań w celu zapewnienia i ochrony praw dzieci. Ukraina ratyfikowała Konwencję 27 lutego 1991 r.¹¹

Konwencja o Prawach Dziecka stanowi podstawę dla zapewnienia praw dzieci na Ukrainie, jak i w większości krajów świata. Prawa dzieci w niej określone, zgodnie z tradycyjną klasyfikacją praw człowieka, można podzielić na pięć grup:

- 1) prawa obywatelskie (prawo do nazwiska i narodowości, prawo do tożsamości, prawo do życia, prawo do ochrony przed przemocą fizyczną itp.);
- 2) prawa polityczne (wolność myśli, wolność wypowiedzi, wolność zgromadzeń, wolność słowa i wyznania, swobodny dostęp do informacji itp.);
- 3) prawa ekonomiczne (państwa muszą podjąć wszelkie niezbędne kroki prawne, administracyjne i inne w celu realizacji praw ekonomicznych dzieci itp.);
- 4) prawa socjalne (prawo do edukacji, prawo do opieki zdrowotnej, prawo do zabezpieczenia społecznego itp.);
- 5) prawa kulturalne (prawo do wypoczynku i czasu wolnego, zaangażowanie w grę i uczestnictwo w życiu kulturalnym i artystycznym itp.).

Prawa dzieci określone przez Konwencję o Prawach Dziecka (1989) można również podzielić na trzy kategorie:

- 1) grupę praw bezpieczeństwa;
- 2) grupę praw ochrony;
- 3) grupę praw uczestnictwa.

Dzieci mają prawo do zapewnienia praw w najszerszym znaczeniu tego terminu, począwszy od uzyskania imienia i obywatelstwa, a skończywszy na pomocy medycznej i sanitarnej oraz na dostępie do wypoczynku i rozwoju. Dzieci mają prawo do ochrony przed działaniami, które zagrażają ich życiu i zdrowiu (tortury, wyzysk, nieuzasadnione pozbawianie wolności lub opieki rodzinnej). Dzieci mają również prawo do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji dotyczących ich życia oraz do udziału w życiu społecznym.

Warto zauważyć, że Konwencja o Prawach Dziecka zawiera nie tylko prawa dzieci, ale także obowiązek przestrzegania deklarowanych zasad przez państwo. W tym kontekście Mikołaj Bunik zauważył, że „(...) uznanie praw przez państwo

¹⁰ Konwencja o prawach...

¹¹ Постанова Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-XII Про ратифікацію Конвенції про права дитини, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12> [dostęp: 7.06.2019].

stawia szereg wymogów przed rządem. Uznanie tego prawa nie jest po prostu odmową ingerowania wolności osobistej, obowiązkiem jest ochrona tej wolności, świadczenia odpowiednich usług. Rozbieżność deklarowanych praw do środków ich świadczenia stanowi zagrożenie dla samej demokracji”¹².

Ważne znaczenie w ochronie praw dzieci mają dokumenty Rady Europy ratyfikowane na Ukrainie, wśród których strategicznym międzynarodowym dokumentem na poziomie europejskim jest Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci z dnia 25 stycznia 1996 r. Konwencja została ratyfikowana na Ukrainie 3 sierpnia 2006 r.¹³

Przystępując do Europejskiej konwencji o wykonywaniu praw dzieci oraz innych konwencji, Ukraina nie tylko zobowiązała się do ochrony praw dzieci, ale także uznała swój obowiązek wobec wspólnoty międzynarodowej, aby zapewnić wszystkie przepisy tych dokumentów w całej Ukrainie, potwierdziła swój kurs wspierania wartości uniwersalnych i budowania państwa demokratycznego.

Kolejnym ważnym etapem w dziedzinie ochrony praw dzieci na Ukrainie było utworzenie w roku 2011 instytucji Rzecznika Praw Dziecka. Należy zauważyć, że w Polsce podobna instytucja powstała 11 lat wcześniej – w 2000 r. Jak zauważa w tym kontekście Wiktoria Zakrynycka, „(...) nie ma wątpliwości, że wprowadzenie instytucji Rzecznika Praw Dziecka stanowi znaczący krok w dziedzinie ochrony praw dzieci, pozwala skoncentrować państwo na tym niezwykle ważnym obszarze. I w ten sposób bardzo przydatne może się okazać badanie i rozwój doświadczeń innych krajów odnośnie działalności Rzeczników Praw Dziecka”¹⁴.

Jeśli chodzi o tworzenie ustawodawstwa krajowego w zakresie ochrony praw dzieci na Ukrainie, to głównymi dokumentami strategicznymi w tym obszarze są:

- 1) Konwencja o Prawach Dziecka, ratyfikowana na Ukrainie 27 lutego 1991 r.¹⁵;
- 2) Ustawa Ukrainy z dnia 26 kwietnia 2001 r. Nr 2402-III „O ochronie dzieciństwa”¹⁶;
- 3) Ustawa Ukrainy z dnia 21 czerwca 2001 r. Nr 2558-III „O pracy socjalnej z rodzinami, dziećmi i młodzieżą”¹⁷;

¹² М. Буник, *Права людини в контексті демократичного врядування*, „Ефективність державного управління” 2009, Вип. 21, s. 42.

¹³ Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci z dnia 25 stycznia 1996 r., Dz.U. z 2000 r. nr 107, poz. 1128.

¹⁴ В. Закриницька, *Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод, і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід*, „Вісник Академії правових наук України” 2012, Вип. 4 (71), s. 356.

¹⁵ Постанова Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-XII Про ратифікацію Конвенції про права дитини, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12> [dostęp: 7.06.2019].

¹⁶ Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III Про охорону дитинства, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> [dostęp: 7.06.2019].

¹⁷ Закон України від 21 червня 2001 року № 2558-III Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> [dostęp: 7.06.2019].

4) Uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 30 maja 2018 r. Nr 453 „Krajowy Plan Działań dotyczących wdrożenia Konwencji o Prawach Dziecka na okres do roku 2021”¹⁸.

Należy zauważyć, że określono główne strategiczne akty prawne w dziedzinie ochrony praw dzieci na Ukrainie. Ogólne ramy prawne dotyczące świadczenia pomocy dla dzieci oraz organizacji jej świadczenia mają własną specyfikę i wymagają oddzielnego badania. Ważną kwestią w tym kontekście jest jednak problem bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci w sytuacji konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy.

Bezpieczeństwo i ochrona praw dzieci w sytuacji konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy

Każde dziecko ma prawo do bezpiecznego życia w takich warunkach, w których dziecko się rozwine, w których zostaną zapewnione najlepsze interesy i potrzeby dziecka. W dzisiejszej sytuacji wysokiego ryzyka społecznego, w kontekście przedłużenia się konfliktu zbrojnego na Ukrainie problem bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci jest szczególnie ważny i aktualny.

W sytuacjach konfliktu zbrojnego prawa i wolności dziecka są wielokrotnie naruszane, co ma poważne konsekwencje społeczne. W dzieciństwie w umyśle dziecka tworzą się główne wartości. Okres ten charakteryzuje się również szczególną zależnością, naiwnością, możliwością znęcania się lub wykorzystywania przez innych. Dlatego dziecko potrzebuje skutecznej ochrony prawnej swoich praw i wolności, zwłaszcza gdy znajduje się w sytuacjach zagrożenia, gdy jego prawa lub wolności są naruszane, szczególnie w warunkach przedłużającego się konfliktu zbrojnego¹⁹.

Gdy analizuje się kwestie ochrony praw dzieci, warto zwrócić uwagę na art. 6 Konwencji o prawach dziecka, w którym jest wskazane, że „Państwa-Strony potwierdzają, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia”. Należy zauważyć, że art. 38 Konwencji odnosi się bezpośrednio do konfliktów zbrojnych: „Państwa-Strony są zobowiązane do podjęcia wszelkich możliwych środków w celu zapewnienia ochrony dzieci dotkniętych konfliktem zbrojnym i opieki nad nimi”²⁰.

Głównym międzynarodowym dokumentem w dziedzinie ochrony praw dzieci w konfliktach zbrojnych jest Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne z dnia 25 maja 2000 r. Dokument został ratyfikowany na Ukrainie w roku 2004 zgodnie z Ustawą Ukrainy z dnia 23 czerwca 2004 r. Nr 1845-IV „O ratyfikacji Protokołu fakultatywnego

¹⁸ Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 453 Про затвердження Державної соціальної програми „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2021 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018> [dostęp: 7.06.2019].

¹⁹ Н. Опольська, *Права дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту в Україні*, „Право” 2015, Вип. 27, s. 279.

²⁰ Konwencja o prawach...

go do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konfliktach zbrojnych”²¹. Ratyfikując ten dokument, Ukraina zobowiązała się do przestrzegania jego podstawowych zasad oraz podejmowania działań na Ukrainie w zakresie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci w sytuacji konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy.

W roku 2016 w ustawodawstwie ukraińskim wprowadzono nowe pojęcie: „dziecko, które cierpi z powodu działań wojennych i konfliktów zbrojnych”. Zostało ono zdefiniowane w Ustawie Ukrainy z dnia 26 kwietnia 2001 r. Nr 2402-III „O ochronie dzieciństwa” oraz jest interpretowane w następujący sposób: „dziecko, które w wyniku działań wojennych lub konfliktów zbrojnych zostało zranione, doznało przemocy fizycznej, seksualnej, psychicznej, zostało uprowadzone lub nielegalnie wywiezione z Ukrainy, było członkiem formacji wojskowych lub zostało zatrzymane, w tym trafiło do niewoli”²².

Należy wyróżnić oddzielne działania i mechanizmy, które opracowano w dziedzinie polityki społecznej i pracy socjalnej na Ukrainie w zakresie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci, w szczególności:

- opracowano procedurę rejestracji i wydawania zaświadczenia o rejestracji osoby przemieszczającej się z czasowo okupowanego terytorium Ukrainy, terytorium operacji antyterrorystycznej lub miejscowości znajdującej się na linii kolizyjnej zatwierdzonej przez Gabinet Ministrów Ukrainy²³;
- określono mechanizm organizacji ochrony socjalnej dzieci pozostawionych bez opieki rodzicielskiej, dzieci-sierot i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej przeniesionych z tymczasowo zajętego terytorium Ukrainy i terytorium operacji antyterrorystycznej. Wprowadzono zmiany dotyczące uzyskania statusu dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej przez dzieci, których rodzice nie wypełniają swoich obowiązków dotyczących wychowania i utrzymania dziecka z przyczyn pozostających poza kontrolą rodziców na czasowo zajmowanym terytorium lub terytorium operacji antyterrorystycznych²⁴;
- stworzono mechanizm zapewnienia działalności rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka przeniesionych z tymczasowo okupowanego terytorium Ukrainy lub terytorium operacji antyterrorystycznej oraz wypłatę świadczeń socjalnych²⁵;

²¹ Закон України від 23 червня 2004 року № 1845-IV Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1845-15> [dostęp: 7.06.2019].

²² Ustawa Ukrainy z dnia 26 kwietnia 2001 r....

²³ Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 Про облік внутрішньо переміщених осіб, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014> [dostęp: 9.06.2019].

²⁴ Постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 624 Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України „Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дитини”, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2014> [dostęp: 9.06.2019].

²⁵ Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 року № 356 Про затвердження Порядку забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, які

- zmieniono procedurę mianowania i wypłaty świadczeń socjalnych na dzieci objęte opieką, a mianowicie udzielanie takich świadczeń bez świadectwa alimentacyjnego²⁶;
- opracowano mechanizm ubiegania się o comiesięczną pomoc na pokrycie wydatków na mieszkanie dla niektórych kategorii dzieci przesiedlonych wewnątrz²⁷.

W nowoczesnym społeczeństwie ukraińskim znaczenie mają kwestie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci, które ucierpiały w wyniku działań wojennych i konfliktów zbrojnych. Ustawa Ukrainy z dnia 26 stycznia 2016 r. Nr 936-VIII „O zmianach niektórych aktów prawnych Ukrainy w sprawie wzmocnienia ochrony socjalnej dzieci i wspierania rodzin z dziećmi” wprowadziła szereg istotnych zmian do ustawy z dnia 26 kwietnia 2001 r. Nr 2402-III „O ochronie dzieciństwa”²⁸, w szczególności:

- uzupełniono art. 30 w sprawie ochrony dzieci w strefie działań wojennych i konfliktów zbrojnych oraz dzieci, które ucierpiały w wyniku działań wojennych i konfliktów zbrojnych;
- uzupełniono art. 30 w sprawie zakazu udziału dzieci w działaniach wojennych i konfliktach zbrojnych, w szczególności ustawa wyraźnie wskazuje na zakaz na Ukrainie udziału dzieci w działaniach wojennych, konfliktach zbrojnych, tworzeniu dziecięcych organizacji paramilitarnych oraz promowaniu wśród dzieci wojny i przemocy;
- uzupełniono art. 32 w sprawie ochrony dzieci przed nielegalnym ruchem.

Jednocześnie warto podkreślić, że Kodeks karny Ukrainy nie zawiera jasnej definicji pojęcia „zaangażowanie dzieci w siły zbrojne, grupowanie” oraz nie określa odpowiedzialności karnej za rekrutację i inne formy wykorzystywania dzieci w siłach zbrojnych lub grupach zbrojnych.

Większość zmian w ustawodawstwie Ukrainy została skoncentrowana na mechanizmie rejestracji osób wewnątrznie przesiedlonych i wypłacaniu odszkodowań, jednak inne kwestie były często pomijane. Podstawowymi kwestiami są potrzeba ustanowienia procedury monitorowania stanu dzieci na terytorium operacji antyterrorystycznej lub miejscowości znajdującej się na linii kolizyjnej oraz zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci, które znajdują się w trudnym położeniu psychologicznym i społeczno-ekonomicznym. Aby rozwiązać cały szereg złożonych problemów, konieczne jest zbudowanie na poziomie państwowym

---

перемістилися з тимчасово окупованої території або території проведення антитерористичної операції, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2015> [dostęp: 9.06.2019].

²⁶ Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 року № 688 Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751 і від 22.02.2006 р. № 189, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2015> [dostęp: 9.06.2019].

²⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 року № 1014 Про внесення зміни до Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014> [dostęp: 9.06.2019].

²⁸ Ustawa Ukrainy z dnia 26 kwietnia 2001 r...

jasnej i dobrze rozumianej wizji pracy z dziećmi tej kategorii w ogólnym systemie polityki społecznej i pracy socjalnej w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci na Ukrainie.

Podsumowanie

Badanie problemu zapewnienia bezpieczeństwa i praw dzieci na współczesnej Ukrainie umożliwia wyciągnięcie pewnych wniosków i uogólnień. Nowoczesne, złożone procesy funkcjonowania społeczeństwa ukraińskiego dyktują potrzebę zwrócenia szczególnej uwagi na problemy związane z bezpieczeństwem dzieci i ochroną ich praw, ponieważ dzieci nie są w stanie rozwiązać ich samodzielnie. Dziecko często nie może nie tylko bezpośrednio wpływać na możliwość korzystania ze swoich praw, spełniać własnych potrzeb bezpieczeństwa, a nawet zidentyfikować problemów, które istnieją w systemie takich praw.

W odniesieniu do polityki państwa w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci możemy stwierdzić, że Ukraina opracowała ramy prawne i określiła zasady organizacyjne dotyczące polityki społecznej, pracy socjalnej, świadczenia usług społecznych, mechanizmów państwowych wobec bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci. Prawa dzieci są określone przez międzynarodowe akty prawne ratyfikowane na Ukrainie. Stworzono odpowiednie instytucje, które działają w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony dzieci, w szczególności w 2011 r. instytucję Rzecznika Praw Dziecka, funkcjonują odpowiednie departamenty w Ministerstwie Polityki Społecznej, Służba ds. Dzieci, Centra Służb Społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży itp. Jednak ustawodawstwo krajowe dotyczące bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci wymaga dalszej poprawy w kwestii zgodności z wymogami Konwencji o prawach dziecka.

Analizując problematykę bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci na Ukrainie i biorąc pod uwagę zagrożenia i wyzwania społeczne, ważną i priorytetową działalnością jest bezpieczeństwo i ochrona praw dzieci, szczególnie w sytuacji konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy. Ze względu na potrzebę dostosowania ram regulacyjnych w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci w sytuacji konfliktu zbrojnego od roku 2014 Ukraina przyjęła szereg poprawek istniejących przepisów, zatwierdzono cały zestaw zmian dotyczących funkcjonowania odpowiednich struktur organów władz państwowych i samorządu terytorialnego, które mają uprawnienia w zakresie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci. Proces ten był złożony, problematyczny ze względu na brak doświadczenia.

Ukraina spotkała się z szeregiem nowych problemów i wyzwań, związanych z aspektami społecznymi, psychologiczno-emocjonalnymi, ekonomicznymi, organizacyjnymi i prawnymi. Dlatego ważne jest opracowanie systemu kryteriów oceny bezpieczeństwa dzieci powszechnie przyjętego na poziomie państwowym oraz specjalnej listy zagrożeń dla bezpieczeństwa dziecka dla różnych grup wiekowych. Teoretyczne podstawy oceny skuteczności mechanizmów państwowych służących zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci muszą być określone i uzasadnione

zgodnie z aktualnymi realiami i specyfiką formowania i realizacji polityki państwa w dziedzinie ochrony dzieciństwa na Ukrainie.

Bibliografia

Akty prawne:

Deklaracja Genewska z 26 września 1924 r., przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów, <https://www.unicef.pl/O-nas/Prawa-dziecka/Akty-prawne>.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta i proklamowana rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r., https://www.unesco.pl/file-admin/user_upload/pdf.

Deklaracja Praw Dziecka z dnia 20 listopada 1959 r., uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, <https://www.unicef.pl/O-nas/Prawa-dziecka/Akty-prawne>.

Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r., przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, <https://www.unicef.pl/O-nas/Prawa-dziecka/Akty-prawne>.

Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci z dnia 25 stycznia 1996 r., Dz.U. z 2000 r. nr 107, poz. 1128.

Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III Про охорону дитинства, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

Закон України від 21 червня 2001 року № 2558-III Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.

Закон України від 23 червня 2004 року № 1845-IV Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1845-15>.

Закон України від 5 березня 2009 року № 1065-VI Про загальнодержавну програму „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>.

Закон України від 26 січня 2016 року № 936-VIII Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19#n59>.

Закон України від 7 листопада 2017 року № 2469-VIII Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій безпеки дітей, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-19>.

Постанова Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-XII Про ратифікацію Конвенції про права дитини, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 Про облік внутрішньо переміщених осіб, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 624 Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України „Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини”, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2014>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 року № 688 Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751 і від 22.02.2006 р. № 189, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2015>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 року № 356 Про затвердження Порядку забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, які перемістилися з тимчасово окупованої території або території проведення антитерористичної операції, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2015>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 року № 1014 Про внесення зміни до Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 453 Про затвердження Державної соціальної програми „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2021 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018>.

Monografie:

Frith S., *The Sociology of Youth*, London 1984.

Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації, ред. Безпалько О., Зверева І., Кияниця З., Кузьмінський О. та ін., Київ 2007.

Artykuły naukowe:

Буник М., *Права людини в контексті демократичного врядування*, „Ефективність державного управління” 2009, Вип. 21.

Garbarino J., *Can American Families Afford the Luxury of Children*, „Child Welfare” 1989, Vol. 65, No 2.

Опольська Н., *Права дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту в Україні*, „Право” 2015, Вип. 27.

Закриницька В., *Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод, і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід*, „Вісник Академії правових наук України” 2012, Вип. 4 (71).

Streszczenie:

Artykuł dotyczy problemu bezpieczeństwa i ochrony dzieciństwa na Ukrainie w kontekście międzynarodowych doświadczeń związanych z tworzeniem i rozwojem tego typu instytucji. Autorka przedstawia podstawowe zasady ochrony dzieciństwa na współczesnej Ukrainie, ogólne ramy prawne dotyczące świadczenia usług społecznych dla dzieci różnych kategorii, organizacji pracy socjalnej w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci. Uwaga skupia się na osobliwościach i aspektach organizacyjno-prawnych w zakresie pracy socjalnej z dziećmi w sytuacji konfliktów zbrojnych na wschodzie Ukrainy, w szczególności w roku 2016 w ustawodawstwie ukraińskim wprowadzono nowe pojęcie: „dziecko, które cierpi na skutek działań wojennych i konfliktów zbrojnych”. Określono oddzielne działania i mechanizmy, które zostały opracowane w dziedzinie polityki społecznej i pracy socjalnej na Ukrainie w zakresie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci w warunkach wysokiego ryzyka społecznego.

Słowa kluczowe: dziecko, dzieciństwo, prawa dzieci, ochrona praw dzieci, bezpieczeństwo dzieci.

Child Safety and the Protection of Children's Rights: the International Dimension and Ukraine's Experience in the Context of Social Threats

Abstract:

The article addresses the problems of child safety and protection in Ukraine in the context of international experiences regarding the formation and development of such institutions. The author presents the basic principles of child protection in modern Ukraine, the general regulatory framework of providing social services to children of different categories, the organisation of social work concerning child security and the protection of children's rights. The focus is on the peculiarities and organisational and legal aspects of social work with children in conditions of the armed conflict in the east of Ukraine; specifically, in 2016 the term 'child affected by military action and armed conflicts' was introduced to the Ukrainian legislation. Separate measures and mechanisms were developed in the field of social policy and social work in Ukraine with regard to child security and the protection of children's rights in conditions of high social risk.

Keywords: child, childhood, children's rights, protection of children's rights, child safety.